

"הארץ היא גן אלוקים" - ארמונות החשמונאים ביריחו

1. כי אורך עמק יריחו הוא שבעים ריס ורחבו עשרים ריס, והוא מגדל פרדסים נחמדים וצפופים, ובהם עולים עצי תמרים רבים, שונים בטעמם ובשמותיהם, והמינים הדשנים נדרכים ביקבים ומוציאים דבש לרב, אשר אינו נופל בטעמו הרבה מדבש הדבורים הרבות אשר בארץ הזאת. ושם נמצא עץ הקטף, היקר בכל פרי הארץ ההיא. והכופר ועץ המור, ובצדק יאמר האומר, כי הארץ היא גן אלוקים, אשר בו גדלים העצים היקרים וכלילי היופי למיניהם למכביר. ואומנם הארץ הזאת היא מברכה גם ביתר פרי האדמה ולא נקל למצוא בעולם הישוב מקום אשר כמוה... ואני חושב, כי חום האויר, הרוח ומזג המים הם סבת הברכה יחד... (יוסף בן-מתתיהו, מחלמות היהודים ברומאים ד, ח, ג)

ארמונות החשמונאים

אלכסנדר ינאי

2. דתניא: מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית שבמדבר וכיבש שם ששים כרכים, ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה, וקרא לכל חכמי ישראל. אמר להם: אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש, אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו, והעלו מלוחים על שולחנות של זהב ואכלו. והיה שם אחד איש לץ לב רע ובליעל ואלעזר בן פועירה שמו, ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך: ינאי המלך, לבם של פרושים עליך! ומה אעשה? הקם להם בציץ שבין עיניך, הקים להם בציץ שבין עיניו. היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו, ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך: ינאי המלך, רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן! שהיו אומרים: אמו נשבית במודיעים, ויבוקש הדבר ולא נמצא; ויבדלו חכמי ישראל בזעם. ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך: ינאי המלך, הדיוט שבישראל כך הוא דינו, ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך? ומה אעשה? אם אתה שומע לעצתי רומסם. ותורה מה תהא עליה? הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד. אמר רב נחמן בר יצחק: מיד נזרקה בו אפיקורסות, דהוה ליה למימר: תינח תורה שבכתב, תורה שבעל פה מאי? מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן פועירה, ויהרגו כל חכמי ישראל, והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה. (תלמוד בבלי, מסכת קידושין דף טו עמוד א)

3. ובני עמו של אלכסנדרוס עוררו מהומה נגדו, שכן התקוממה עליו האומה בשעה שנעשה חג וכשעמד על יד המזבח להקריב, וזרקו בו אתרוגים, שכן חוק הוא אצל היהודים, שיהיו לכל אחד בחג הסוכות לולבים של תמרים ואתרוגים, גם את העניינים האלה סיפרנו במקום אחר. ונוסף על כך עלבו אותו ואמרו שנולד כביכול משבויה ואינו ראוי למשרת כבוד שלו ולהקריב. (קדמוניות היהודים יג, 372)

4. ואחרי אשר כבש המלך את הערים האלה ומכר את יושביהן לעבדים התקומם עליו עם יהודה בימי החג – כי רוב המריבות פורצות בקרבם למועדי שמחתם – ויש לחשוב, כי לא היה בכוחו להפר את העצה הרעה הזאת, לולא עזרו לו שכירי צבאו הנוכרים מארצות פיסדיה וקיליקיה... הוא נסה להפסיק את המלחמה ולדבר שלום אל נתיניו המורדים, אבל אלה הוסיפו עוד לשנוא אותו על שרירות ליבו ועל תהפוכותיו, וכאשר שאל אותם, מה היא סבת הדבר ובאיזה מעשה יוכל לשכך את חמתם, ענוהו האנשים, כי רק עם נבלתו יכרתו שלום, אף כי קשה לסלוח לעושה תועבות כאלה גם אחרי מותו(...)

אחרי כן הפך את העיר והוליך את הפליטים בשבי אל ירושלים. וכגודל אפיו ובחרונו עליהם הסיתו יצר לבו הרע למעשי רשעו הוא צוה להוקיע שמונה מאות איש מהשבויים על צלבים בראש העיר, אחרי שחטו לעיניהם את נשיהם וטפם. ולמראה הדבר שנה יין והתהולל עם פילגשיו. פחד גדול נפל על כל העם ובלילה ההוא ברחו שמונת אלפים יהודים מהקמים על המלך מעבר לגבולות יהודה ורק מות אלכסנדרוס שם קץ לגלותם. (יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים, י"נ שמחוני (מתרגם), מסדה, גבעתיים-רמת גן, 1968, ספר א, ד, עמ' 46-47)

5. אמר לה ינאי מלכא לדביתיה: אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס. (תלמוד בבלי, מסכת סוטה דף כב עמוד ב)

שלומציון

6. הוא (אלכסנדר ינאי) השאיר את מלכותו ביד אלכסנדרה (=שלומציון) אשתו, בבטחו בה כי ישמעו לה היהודים על-נקלה, יען אשר רחקו דרכיה מדרכי אכזריותו וגם התנגדה למעשי תועבותיו, ובזה קנתה את לב העם לאהבה אותה. ותקוות המלך לא נכזבה. כי האשה השכילה להחזיק בידיה את השלטון וזכתה לתהלת מושלת ביראת אלוקים. היא נזהרה מאוד בחוקי מסורת האבות והרחיקה מן השררה את הבעוטים במצוות הקדושות. (יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים, י"נ שמחוני (מתרגם), מסדה, גבעתיים-רמת גן, 1968, ספר א, ה, א, עמ' 48)

7. מעש' בימי שמעון בן שטח בימי שלומציון גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתי', ועדשים כדיניי זהב, וצרו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע כמה חטא גורם לקיים מה שנאמר עוונותיכם הטו אלה וחטאתיכם הסתירו פני' מכם משמוע מנעו הטוב מכם. (ספרא בחוקותי פרשה א ד"ה פרק א)

מלחמת האחים

8. וצדיק אחד חביב-אלוקים, חונוי שמו, שהתפלל פעם לאלוקים בשעת עצירת גשמים שיסיר את הבצורת, ואלוקים שמע לקולו והמטיר, חונוי זה התחבא בראותו שהמהומה עומדת בתוקפה. והוא

הובא למחנה היהודים והם דרשו ממנו, שכשם שהתפלל והפסיק את הבצורת כך יערוך תפילות נגד אריסטובלוס ובני-סיעתו המורדים. וכשהתנגד וסירב, הכריחו ההמון לכך. אז עמד בתוכם ואמר: 'אלוקינו מלך העולם, מאחר שאלה העומדים אתי הם עמך והנצורים כוהניך, בבקשה ממך, שלא תשמע את אלו כנגד אלו ולא תקיים מה שמבקשים אלו נגד אלו'. וכשעמד והתפלל תפילה זו הקיפו אותו הרשעים שביהודים והרגוהו בסקילה. (יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, תרגום: אברהם שליט, מוסד ביאליק, ירושלים, 2003, ספר יד, עמ' 119)

9. אין מגדלין חזירים בכל מקום. תנו רבנן: כשצרו בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ. ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין, והיו מעלים להם תמידין. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית, אמר להם: כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם. למחר שילשלו דינרין בקופה, והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה, ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. (תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פב עמוד ב)

הורדוס

הטבעת אריסטובולוס - במצוות הורדוס

10. וחג הסוכות התקרב, הוא החג הנשמר אצלנו ביותר. (והורדוס) הניח לימים אלה לעבור, והוא ושאר העם דעתם נתונה היתה לשמחות. אולם הקנאה שעוררה את חמתו בגלוי הפליגה אותו אפילו מתוך (ימים טובים) כאלה כדי להחיש את עניין המזימה. שכן כשעלה הבחור אריסטובולוס בן שבע-עשרה על המזבח, לפי החוק, להקריב את הקרבנות, והוא לבוש בגדי-השרד של הכוהנים הגדולים ועשה את עבודת-הקודש, דגול ביופיו וקומתו גבוהה מכפי גילו, ומתוך קלסתר-פניו נשקפת במידה רבה מאוד רוממות משפחתו, עבר את ההמון נחשול של חיבה אליו, וזכר מעשיו של אריסטובולוס זקנו ניצב חי (לפניהם) והוכרעו לאט לאט על ידי רגשותיהם אשר תקפו עליהם, והיו שמחים ונרגשים כאחד, ושלחו אליו קולות של ברכות, שנתערבו בתפילות, באופן שחיבת ההמונים נעשתה גלויה לעין, וההודיה ברגשותיהם אלה נראתה כפזיזות יתירה בימי מלכותו (של הורדוס). למראה כל אלה החליט הורדוס להוציא לפועל את המזימה שזמם על הנער. וכשעבר החג סעד (המלך) ביריחו: אלכסנדרה, היא שאירחה אותם (שם). הוא נהג חיבה בעלם ומשכו לשתייה ללא חשש, והיה מוכן לשחק אתו ולעשות מעשי נערות כדי לשמחו. ומאחר שמזג המקום הוא חם מדי התאספו ויצאו כולם מהר מתוך חולשת-חושים, ועמדו ליד הבריכות הגדולות שהיו סביב החצר וציננו עצמם בחום הלוהט של צהרי-היום. תחילה הסתכלו בשוחים מבין העבדים והרעים; אחר כך נלווה גם הבחור (אליהם). והורדוס הוא שעורר אותו. ואותם מרעיו, שנצטוו על כך, הכבידו עליו וחזרו והטבילו אותו בחשכה היורדת, כאילו בדרך משחק, ולא הרפו מהשוחה עד שחנקוהו לגמרי. כך נרצח אריסטובולוס ולא הגיע לשמונה-עשרה שנים תמימות. הוא החזיק בכהונה הגדולה שנה אחת, וחננאל חזר וקיבלה אחרי

מותו. (יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, תרגם מיוונית אברהם שליט, ספר טו, פרק ג, 50-56, עמודים 167-168)

בניית ארמונות הורדוס

11. ובעיר יריחו בין מצודת קפרוס ובין ארמון המלך הישן **הקים המלך ארמון חדש וטוב** מן הראשון ונוח ממנו למושב וקרא לו ע"ש שני אוהביו. (תולדות מלחמת היהודים א', כא', ד')

12. המלך בילה את החורף בנחלותיו, ובאביב מיהר להיפגש איתו... (קדמוניות טז', 16)

13. וכי מי עורר את הרומאים לצאת למלחמה עמנו? וכי לא אירע הדבר בשל אי-יראת השמים של יושבי ארצנו? וכיצד החלה עבודתנו? הלא תחילתה היתה במריבה בקרב אבותינו, כאשר הביאו טירופם של אריסטובולוס והורקנוס והריב שפרץ ביניהם את פומפיוס אל העיר, ואלוקים הכניע בפני הרומאים את האנשים שלא היו ראויים לחי" חירות. (מלחמות היהודים ספר חמישי 395-396)

14. הפרדוקס של מלכות החשמונאים

מרד החשמונאים היה נגד ההלניזציה של ארץ ישראל. מלכות החשמונאים, כדרך כל בשר, אימצה לעצמה את דפוסי השלטון ההלניסטיים. המלוכה הלכה והתרחקה מן העם, ובסופו של דבר דיכאה אותו ונלחמה בו. מלכות החשמונאים הסתאבה, הרומאים כבשו את הארץ, וכאשר מרדו היהודים בהם, בא החורבן. (מתוך: שושנת יריחו, עמוס קינן, זמורה ביתן, תל-אביב 1998, עמ' 98)

15. תנו רבנן: אלמלא גלגל חמה נשמע קול המונה של רומי, ואלמלא קול המונה של רומי נשמע קול גלגל החמה. תנו רבנן: שלוש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו, ואלו הן: קול גלגל החמה, וקול המונה של רומי, וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף. (בבלי יומא כ' ע"ב)

מכלול הארמונות ביריחו

א- הארמון של יוחנן הורקנוס ומעליו

- ב- התל והארמון של אלכסנדר ינאי.
- ג- מכלול הבריכות.
- ד- ארמונות התאומים שנבנו
- ה- בידי שלומציון.
- ו- מגורי צוות העובדים.
- ז- אזור תעשייתי.

1. ארמונו הראשון של הורדוס.
2. ארמונו השני של הורדוס.
3. ארמונו השלישי של הורדוס

